

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
головного наукового співробітника лабораторії зарубіжних систем професійної
освіти і навчання Науково-дослідного інституту професійно-технічної освіти
НАПН України

Пуховської Людмили Прокопівни

на дисертаційну роботу **Мельник Наталії Іванівни**

**“Теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів
у країнах Західної Європи”,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальностями 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти і 13.00.08 –
дошкільна педагогіка

1. Актуальність теми дослідження

Європейський Союз накопичив унікальний досвід реалізації інтеграційних процесів і є одним із самих успішних прикладів побудови інтеграційного об'єднання в світі. Тому звернення до проблеми професійної підготовки дошкільних педагогів в країнах Західної Європи в умовах зміни парадигми суспільного розвитку, інтернаціоналізації освіти і науки, а також трансформації європейського та світового освітніх просторів є актуальним і своєчасним. Вчені усвідомлюють той факт, що формування головних напрямів освітньої політики в країнах ЄС здійснюється в умовах переважання глобальних процесів, які породжують стійкі суперечності між глобальним і локальним, загальним та індивідуальним, традиціями і сучасністю, конкуренцією і рівністю можливостей, духовним та матеріальним тощо. Проте при всьому багатоманітті культур і соціальних систем загальною для всіх країн залишається проблема формування демократичного ідеалу, здатного генерувати і підтримувати солідарність всіх людей. Реформи систем освіти в європейських країнах стали важливим аспектом соціальної політики, яка виявляється у формуванні єдиної європейської ідентичності. Найбільш значимі зміни в освітній сфері, які вимагають створення відкритої освіти, здатної інтегрувати культурні, наукові і педагогічні досягнення інших країн, проходять на

території західноєвропейських країн, зігравших важливу роль в історії людства. Які особливості та які спільні тенденції в розвитку професійної підготовки дошкільних педагогів в країнах Західної Європи? Як реалізується новий підхід до рівнів освіти і зв'язків між ними в умовах формування загальноєвропейського освітньо-наукового простору, передусім, на першому рівні – в дошкільній освіті? Яке науково-методичне забезпечення трансформаційних процесів у сфері професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи? Кваліфіковано відповісти на ці питання мають порівняльно-педагогічні дослідження, прогностична функція яких пов'язана з перспективами модернізації освітньої сфери в Україні та за рубежом.

2. Наукова новизна одержаних результатів,

що міститься у вступі до дисертації та в авторефераті, сформульована автором коректно і адекватно. Цілковитим погоджуючись зі змістом представлених положень, пропонуємо такі формулювання:

1) *вперше* у вітчизняній педагогічній науці на основі компаративної методології здійснено системний аналіз теоретичних і методичних засад професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; проаналізовано освітню політику країн Західної Європи в галузі дошкільної освіти та професійної підготовки дошкільних педагогів; схарактеризовано сучасний стан та особливості розвитку і функціонування систем професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччині, Франції та Великобританії; визначено тенденції розвитку національних систем професійної підготовки дошкільних педагогів на стратегічному, функціональному і контекстуальному рівнях; проаналізовано стандарти та вимоги до професійної компетентності дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; визначено особливості освітньо-кваліфікаційних вимог й організаційно-педагогічного забезпечення професійної підготовки дошкільних педагогів; здійснено порівняння ключових характеристик систем професійної підготовки дошкільних педагогів України, Німеччини, Франції, Великої Британії та обгрунтовано перспективні напрями

використання прогресивних ідей західноєвропейського досвіду професійної підготовки дошкільних педагогів в українській системі педагогічної освіти;

2) *уточнено* зміст понять «підготовка», «фах», «професійна підготовка», «педагог», «дошкільний педагог», «вихователь», «вихователь дошкільного навчального закладу», «фахівець», «професіонал», «європейський підхід у дошкільній освіті» у контексті їх використання вітчизняною та європейською науковими спільнотами;

3) *подальшого розвитку* набули знання про розвиток інтеграційних процесів у сфері освіти в країнах Західної Європи і в Україні; уявлення про національні моделі та мережу закладів професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи; положення про розвиток університетів в умовах європейської та світової інтеграції (децентралізація, автономізація, демократизація, індивідуалізація).

4) *Уведено* у вітчизняний науковий обігу нові факти, теоретичні ідеї і підходи, обґрунтовані теоретиками і практиками освіти в країнах Європейського Союзу щодо професійної підготовки дошкільних педагогів; охарактеризовано нові персоналії європейських науковців, які досліджують проблеми професійної освіти фахівців дошкільної галузі.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується застосуванням методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета дослідження; застосуванням необхідного комплексу методів дослідження (теоретичних, емпіричних, статистичної обробки результатів тощо), відповідною і достатньою джерельною базою, коректною кількісною обробкою та якісним аналізом, а також практичним впровадженням дослідницьких результатів.

Сформована автором джерельна база відзначається різноманітністю і достатньою структурною повнотою. Вона включає 735 найменувань, із них – 323 іноземними мовами (англійською, французькою, німецькою), що слугує безперечним доказом інформативності та валідності представленої роботи. Значну цінність для дослідників та практиків педагогічної освіти мають 18

додатків, які грамотно оформлені і представлені на 120 сторінках дослідження. Значна кількість опрацьованих дисертанткою джерел вперше вводиться у вітчизняний науковий обіг.

Стрижнем наукового апарату дослідження є концепція дослідження, яка забезпечила всебічність і комплексність розгляду феномена професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, визначила логіку дослідження, його структуру, послідовність і етапність.

Концепція дослідження включає взаємопов'язані концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї: методологічний, теоретичний та технологічний. Детальне обґрунтування концепції міститься в розділі 1.1. (с. 28-77), який пронизаний розумінням сучасних ідей порівняльної педагогіки, знанням вітчизняних напрацювань у сфері порівняльних педагогічних досліджень, і в цілому свідчить про методологічну зрілість автора докторського дослідження.

Новизна та вірогідність загальних висновків підтверджується результатами теоретичного дослідження. Найсуттєвіші наукові результати викладено у загальних висновках та висвітлено в опублікованих працях. Висновки та рекомендації ґрунтуються на застосуванні сучасних методів дослідження, включаючи емпіричні, які застосовувалися автором під час стажування в Гайдельберзькому педагогічному університеті (м. Гайдельберг, Німеччина) (2011-2012 р.р.), співпраці у дистанційному форматі з адміністрацією факультету педагогічної освіти Ліонського університету у Франції (м. Ліон, Франція) та з викладачами Університету Единбурга (Великобританія) тощо.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також апробацією результатів дослідження. За роки роботи над дисертацією Мельник Н.І. представила основні положення своєї дисертації на 19 науково-практичних і науково-методичних конференціях і науково-практичних заходах різних рівнів, що сприяло поширенню ідей дослідження та сформувало її як авторитетного і перспективного вченого-компаративіста з високим рівнем іншомовної

компетентності, здатного донести вітчизняні здобутки у сфері професійної підготовки дошкільних педагогів до європейської спільноти.

3. Оцінка змісту та завершеності дисертації

Аналіз тексту дисертації Мельник Н.І. дає підстави стверджувати, що робота має логічну і послідовну структуру, повністю охоплює головні складові досліджуваної проблеми та послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора. Кожен із п'яти розділів дисертації насичений новими науковими фактами і має свої «родзинки». Так, у першому розділі, на нашу думку, автор внесла свій вклад в порівняльний аналіз і системне визначення ключових понять та відповідних термінів, що описують організацію, функціонування і розвиток сфери професійної підготовки дошкільних педагогів в умовах глобалізації та євроінтеграції. Ці результати проведеного дослідження мають не тільки теоретичне, але й прикладне значення – їх введення в науковий простір надає можливість вітчизняним вченим і практикам освіти здійснювати фахову комунікацію, розуміти міжнародну, європейську термінологію у сфері теорії і методики професійної освіти, а також дошкільної педагогіки.

У другому розділі розкрито концептуальні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи у контексті розвитку європейських інтеграційних процесів. Значну увагу дисертантка приділила аналізу «європейського підходу» в дошкільній освіті країн ЄС, який фактично є стратегічним європейським орієнтиром розвитку сфери дошкільної й професійної підготовки дошкільних педагогів в країнах Західної Європи до 2020 року. При цьому автор опрацювала велику кількість документів, включаючи ідеї і постанови громадських професійних організацій. Цінним, на нашу думку, є виокремлення за допомогою функціонального аналізу трьох загальних підходів у європейській традиції розуміння сутності і змістового наповнення поняття «професійна компетентність» (с.210-211), а також аналіз різних модифікацій і підходів до цього явища в німецькому, французькому і британському освітньо-наукових просторах. Проведення компаративного бінарного та зіставного аналізу вітчизняної та європейської наукової літератури

з питань формування професійної компетентності дошкільних педагогів уможливив наукове обґрунтування дефініції поняття «професійна компетентність дошкільних педагогів, яке автентичне англomовному словосполученню «preschool teacher professional competence». Цінною є спроба дисертантки схематично представити і описати тенденції розвитку концептуальних підходів у професійній підготовці дошкільних педагогів у країнах Західної Європи на вісі координат «індивідуалізм – біхевіоризм і соціальна взаємодія» та «ідеалізм – прагматизм» (с.179-180).

В третьому та четвертому розділах проаналізовано особливості становлення, моделі, мережу закладів та організаційно-педагогічне забезпечення (зміст, форми, методи, засоби) професійної підготовки дошкільних педагогів у досліджуваних країнах.

Дисертаційна робота Мельник Наталії Іванівни за своїм змістом і формою є завершеним дослідженням.

4. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендацій щодо їх можливого використання

Автор достатньо повно окреслила можливі конкретні шляхи використання результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що об'єктивні уявлення про європейські підходи до професійної підготовки дошкільних педагогів та організації дошкільної освіти слугують підґрунтям для подальших наукових розробок у вітчизняній дошкільній педагогіці. Необхідно відзначити, що дослідження Мельник Н.І. започаткувало новий галузевий напрям у вітчизняних компаративних дослідженнях.

Результати дослідження є цінними й для модернізації практики професійної підготовки дошкільних педагогів в Україні. Автором розроблено та упроваджено у процес підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів дисципліни: «Інноваційні педагогічні технології», «Сучасні педагогічні технології», «Наукова англійська мова», «Професійне спілкування», які базуються на врахуванні європейських концептуальних засад професійної підготовки педагогічних кадрів

дошкільної освіти. Розроблено й упроваджено науково-методичні рекомендації щодо модернізації та інноваційного структурування професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у вишах України. Матеріали дослідження (особливо додатки) можуть бути використані при розробці нових стандартів та огрунтуванні сучасних кваліфікацій дошкільних педагогів, співставних з європейськими і світовими тощо.

Обґрунтовані у дослідженні положення, узагальнення та результати можуть бути використані у вищих навчальних закладах України при викладанні дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Порівняльна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки», «Альтернативні технології в дошкільній освіті», «Інноваційні технології навчання», а також при розробці навчальних посібників, планів і програм підготовки викладачів дошкільної педагогіки та психології; підготовці підручників, навчально-методичних посібників для студентів напряму «Дошкільна освіта», спецсеінарів, а також у процесі педагогічної практики.

Результати виконаного дослідження можуть слугувати певним орієнтиром для українських політиків у сфері освіти для оновлення нормативно-правової бази відповідно до вимог Національної рамки кваліфікацій, прийнятої в нашій країні в 2011р. з метою «введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців».

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Результати дослідження опубліковано в 53 публікаціях, із яких: 3 монографії (1 одноосібна, 2 у співавторстві); 32 – наукові статті, які відображають основні наукові результати дослідження (7 статей – у закордонних періодичних фахових виданнях); 17 – публікацій апробаційного характеру; 2 електронних навчальних курси (навчально-методичні праці); 2 праці, які додатково відображають наукові результати дослідження.

Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

6. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат дисертації за структурою та змістом відповідає встановленим вимогам МОН України. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

7. Дискусійні положення та зауваження

1) Розгляд європейського підходу та освітньої політики у сфері дошкільної освіти (розділ 2.1.) бажано було б здійснити у розширеному контексті загального розвитку інтеграційних процесів в країнах ЄС, збагативши аналіз концепціями європейського виміру в освіті, європейської ідентичності, європейського громадянства. Адже основна функція ЄС в сфері освітньої політики – сприяти досягненню високої якості освіти через організацію співробітництва між країнами-учасниками Європейського Союзу, надавати їм підтримку в перебудові на основі гуманістичних принципів, концентруючих увагу на людині, її автономії, свободі, праві на цілісний розвиток в гармонії з мисленням, волею, почуттями. Перед освітою поставлено завдання виконувати функцію фактора формування європейської свідомості та сприяння збереженню і розвитку моральних та етичних цінностей, суспільних ідеалів тощо.

2) У тексті роботи автор досить часто використовує термін «уніфікація» (с.141;). На нашу думку, це не завжди виправдано, адже в умовах полікультуралізму і мультилінгвізму реформування європейських освітніх систем не ставить перед собою завдання створення єдиної для всієї Європи освітньої системи. Всі європейські держави цінують свої національні особливості і різноманітності, гарантією збереження яких є принцип субсидіарності, зафіксований в Маастрихській угоді, яка започаткувала Європейський Союз (1993). У положеннях Угоди (статті 126 і 127) проголошується, що освіта не підлягає процесам повної уніфікації та введенню однакових для всіх країн змін. Освіта залишається сферою національної

політики країн європейської спільноти і розвивається з урахуванням специфіки національних цінностей та з дотриманням освітніх пріоритетів, розроблених європейською спільнотою. Саме ці освітні пріоритети (стратегічні орієнтири йде мова, коли дисертантка розглядає європейський підхід і освітню політику у сфері дошкільної політики (розділ 1.2.).

3) В розділі 2.3., де розглядається Європейська рамка кваліфікацій, дисертанці бажано було сказати про те, що зближення європейських освітніх систем розпочинається на рівні першої шкільної ланки – дошкільної освіти, яка перетворюється на початковий (вихідний) невід’ємний повноцінний рівень освітньої системи. Формування наступності дошкільних закладів і початкових класів проходить на рівні визначення цілей і завдань дошкільної і початкової освіти, відбору і структурування змісту освіти, застосування методів і технологій роботи з дітьми і т.д. Початкова освіта стає логічним продовженням навчально-виховного процесу, розпочано в дошкільних закладах.

4) У розділі 3.1., присвяченому проблемі становлення професійної підготовки дошкільних педагогів в досліджуваних країнах, варто було наголосити, що найгостріші проблеми професійної підготовки педагогів дошкільної освіти в Німеччині, в педагогічній традиції якої практично відсутнє явище дошкільної освіти.

5) Висновки до розділів є дещо перевантажені повторами і констатацією фактів, що призводить до збільшення їх обсягів (у кожному розділі висновок містить 5-6 сторінок тексту).

6) У тексті дисертації є деякі мовні огріхи технічного походження та деякі невдалі дослівні переклади з іноземних мов, які бажано перекладати контекстно. Наприклад, словосполучення «сприйняття дитини в цілому» (с.17 автореферату) краще перекласти як «цілісне сприйняття дитини» тощо.

7) Вважасмо, що результати дослідження необхідно широко представити в європейському та світовому просторі, зокрема, в науково-практичних заходах та проектній діяльності, яка проводиться такими поважними професійними організаціями як Асоціація дослідників у сфері

освіти в Європі (EERA), Міжнародна Рада порівняльно-педагогічних товариств (WCCES), Європейська Асоціація в сфері педагогічної освіти (ATEE) інших. Безпосередня участь в роботі цих професійних об'єднань сприятиме збагаченню порівняльно-педагогічних знань, а також підняттю рейтингу вітчизняних закладів освіти в світі та Європі.

8. Висновок

Дисертаційна робота Мельник Наталії Іванівни “Теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи”, є завершеним науковим дослідженням, виконаним автором самостійно на актуальну тему. Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість та вірогідність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи можемо стверджувати, що вона написана на високому науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України пунктам 9,11,12,13 затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. (зі змінами відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 18.08.2015 р.), а її автор – Мельник Наталія Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти та 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

9 жовтня 2017 р.

Доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії
зарубіжних систем професійної освіти і навчання

Інституту професійно-технічної освіти НАПН України Л.П.Пуховська

